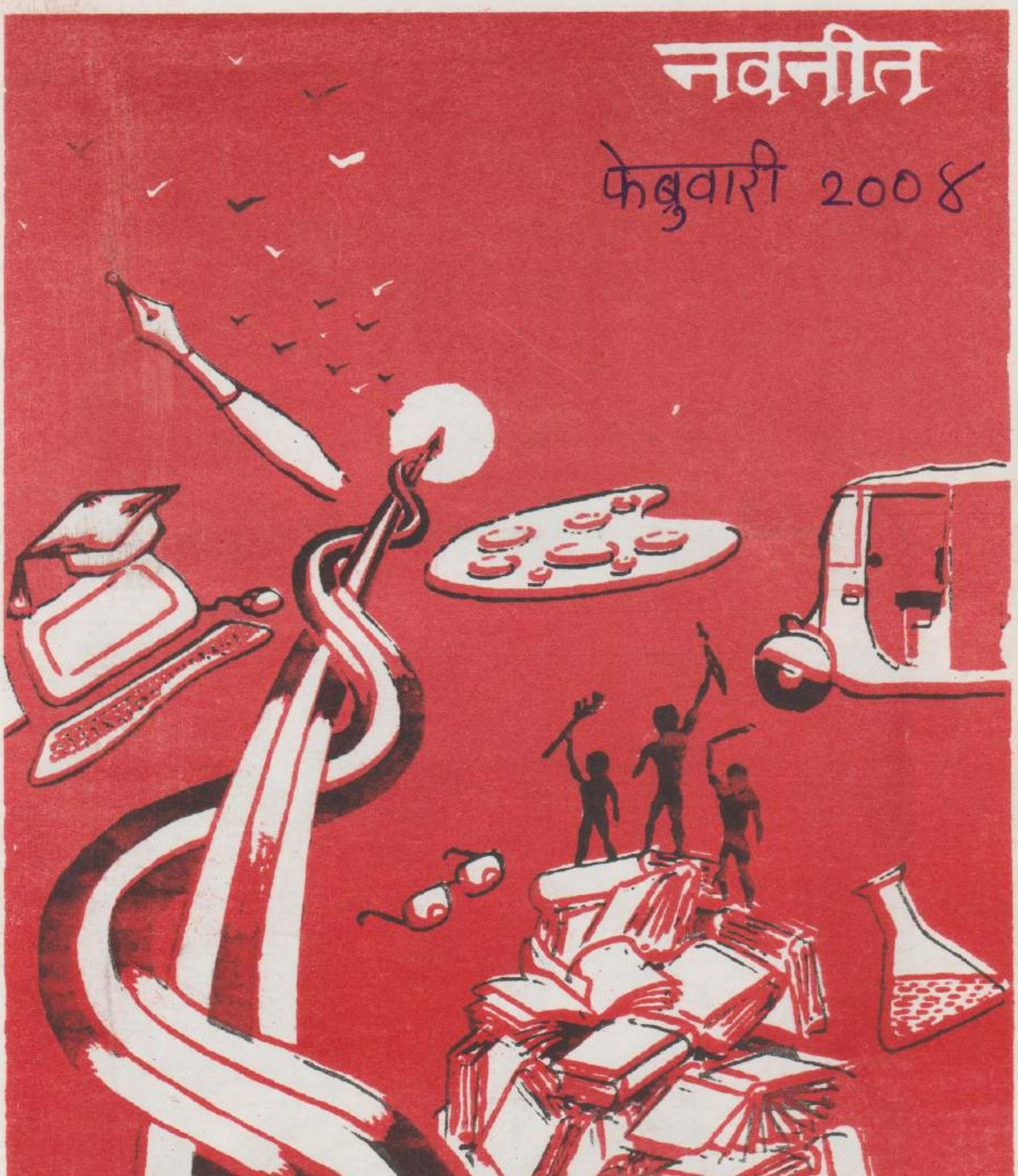
नवनीत
फेब्रुवारी 2008

क्षणचित्रे

संत गाडगेबाबा नागरी स्वच्छता अभियानांतर्गत सुशोभीकरण करणारे
कमला निंबकर बालभवनचे विद्यार्थी

प्रगत शिक्षण संस्था, फलटण

पत्रिका

नवनीत

फेब्रुवारी २००४

संपादकीय मंडळ

सोनल शिंदे

मौसमी शेख

निशा जगताप

माधुरी राऊत

संपादकीय सहाय्य

डॉ. मॅक्सिन बर्नसन

डॉ. मंजिरी निमकर

रेखाचित्रे

ओंकार शिरोळकर

कोमल ढगे

असिफ मेटकरी

मुखपृष्ठ

असिफ मेटकरी

प्रकाशनः प्रगत शिक्षण संस्था,टपाल पेटी क्र.५५, फलटण ४१५ ५२३

फोन :०२१६६-२२३०४१

email: pssphl@sancharnet.in

संगणकीय अक्षरजुळणी : कमला निंबकर बालभवन

मुद्रण : कमिन्स इंडिया प्रिंटिंग युनिट, प्रगत शिक्षण संस्था

अनुक्रमणिका

अंकासंबंधी चार शब्द / मॅक्सिन बर्नसन / तीन
भावपूर्ण श्रध्दांजली : श्री तैय्यब मेटकरी / चार
भूकंपातून वाचलेल्या मुलाचे मनोगत / असिफ मेटकरी/१
मी आहे पृथ्वी/स्नेहल गावडे/२
असाही एक प्रवास /मौसमी शेख/३
सोन्या / अमृता जगताप /६
हसवाहसवी/निकिता शहा/७
आम्ही पाहिलेले विज्ञान प्रदर्शन / अलोक, पल्लवी, ज्योती/८
विक्सची गोळी / ओंकार शिरोळकर/९
मनमोहक संध्याकाळ / नम्रता मगर/१०
याची मी वाट पहात होते/माधुरी राऊत/११
एक क्षण वेगळ्या जगात / अलोक इंगळे/१२
जीवन/निकिता, स्नेहल/१३
माझं आवडतं गाव / प्रियांका शास्त्री/१४
काळे दूध / पराग श्रीखंडे/१६
कविता/सायली, प्रज्ञा, आदित्य, मौसमी, सचिन, आशियाना/१७-१९
अमितः मुलांच्या नजरेतून / हर्षवर्धन, अश्विनी, इर्षा/२०
हरहुन्नरी कलाकार हरपला / सौ. अनिता कुलकर्णी/ २१
अमितची कला / अमित डोंगरे/२३
My Unforgettable Moment / Gauri Ingale/25
Eyes of Heart / Nadia Qureshi/26
Christinetai / Madhura Rajvanshi/27
Creativity in School/Jane Sahi/29
Home Alone / Pradnya Metkari/30
My Friend / Pradnya Gawade/32
The Shivering Night and its End / Nadia Qureshi/33
Chimu / Nisha Jagtap/34
इथून दूर जाताना /प्रीती पंडित/३५
आठवणी दाटतात / डॉ. मंजिरी निमकर/३६
हरवले कुठे?/ वसिम मणेर/४०

अंकासंबंधी चार शब्द

"नवनीत" चा मागचा अंक निघाल्यापासून तब्बल चार वर्षे लोटली आहेत. एवढ्या विलंबामुळे काही गोष्टी चमत्कारिक वाटत असतील. ज्यांनी दोन-तीन वर्षांपूर्वी कविता व लेख लिहिले ती मुले आता कॉलेजमध्ये शिकत आहेत. ज्या विद्यार्थिनींनी आठवीत असताना लेख लिहिले त्या आता दहावीच्या परीक्षेला बसायला तयार आहेत. काळाची घडी विस्कळित झाल्याचे विशेष प्रकर्षाने जाणवते ते अमित डोंगरे व तय्यब मेटकरीसर यांच्या निधनाबद्दलच्या लेखनाबाबत. इयत्ता चौथीत शिकत असलेल्या अमितचे २७ ऑगस्ट २००० रोजी दुःखद निधन झाले तर तय्यबसर परवाच अचानक गेले. कालचक्र आपल्या सोयीसाठी कुठे थांबत नाही, एवढे खरे. मात्र पुढच्या वर्षापासून "नवनीत" चा अंक नियमितपणे काढण्याचा इरादा आम्ही करीत आहोत.

हा अंक छोटेखानी असला तरी एकूण तो पाहताना समाधान वाटते. एक तर तो पूर्णपणे शाळेतच काढण्यात आला आहे. अक्षरजुळणी शाळेच्या संगणकावर झाली व छपाई शाळेतल्या कमिन्स इंडिया प्रिंटिंग युनिटमध्ये झाली. प्रकाश अनभुले व वसिम मणेर ज्यांचे लेख, कविता व चित्र शाळेच्या पहिल्या "नवनीत"मध्ये गाजले ते आता व्यावसायिक दर्जाची अक्षरजुळणी व मुद्रण करतात, याबद्दल आनंद वाटतो.

जीवनाच्या इतर क्षेत्रांप्रमाणे शालेय जीवनात देखील "जुने ते सोने" असे म्हणण्याचा मोह कधी-कधी पडतो. मात्र या अंकाचा आढावा घेताना असे जाणवते की तसे नाही, आज देखील मुले दर्जेदार काम करू शकतात. अमितच्या वर्गमित्रांनी त्याच्याबद्दल लिहिलेल्या आठवणी असो अथवा भूकंपातून वाचलेल्या मुलाचा लेख असो, कोमल सृजनशीलता दिसून येते.

टी.व्ही. व व्हिडिओ गेम्सच्या युगात मुले निसर्गापासून दूर गेली की काय असा प्रश्न कधीकधी मनात येतो. पण मुलांचे निसर्गावरचे व प्राण्यांवरचे प्रेम अजूनही जिवंत आहे ही गोष्ट या अंकात स्पष्ट दिसते. "एक क्षण वेगळ्या जगात" हा लेख वाचताना मुलांना मुद्दाम स्मशानात नेण्यात आले होते हे वाचून कदाचित धक्का बसेल. मात्र मुलांचा प्रगल्भ विचार वाचल्यानंतर आपल्याला पटते की ती जीवन-मरणाचा विचार करण्यास समर्थ आहेत. गंभीर विचारांबरोबर मुलांचा निखळ विनोद पाहून बरे वाटते.

इंग्रजी माध्यमाचा प्रसार सर्वत्र जोरदार होत असताना आपली मुले स्वभाषेतून सुंदर अविष्कार करू शकतात, ही समाधानाची गोष्ट आहे. कमला निंबकर बालभवन ही मराठी माध्यमाची शाळा असली तरी इंग्रजीला विरोध नाही. या अंकात इंग्रजी लेख व कविता पहिल्यांदाच समाविष्ट झालेल्या आहेत. स्वभाषेइतकी सहजता इंग्रजी लेखनामध्ये नसली तरी मुले बऱ्यापैकी लिहू शकतात हे दिसते. नादियाची कविता तर विस्मयचकित करणारी आहे. "नवनीत" च्या या नवीन अंकामुळे मुलांच्या सृजनात्मक लेखनाला चालना मिळेल अशी अपेक्षा आहे.

या अंकाला आर्थिक सहाय्य अजिता काळे स्मृती निधितून मिळाले आहे. हा अंक अजिताबाईंच्या स्मृतीस साजेसा आहे असे काळे कुटुंबियांना वाटत असेल अशी आशा आहे.

मॅक्सिन बर्नसन

भावपूर्ण श्रध्दांजली

श्री. तय्यब मेटकरी

सुरात सर मिसळले की
सरांमध्ये सूर एकवटले?
सूर रुसले काळ हसला
ईश्वराला एक हिरा गवसला.
शाळेतील संगीताचा सूर मात्र
काळाच्या पडद्याआड गेला.

सौ. स्वामिनी रूद्रभटे

भूकंपातून वाचलेल्या मुलाचे मनोगत

असिफ मेटकरी

मी आणि माझा मित्र एक दिवस फिरायला गेलो होतो. गावाबाहेर ओढयावरच्या पुलावर एक मुलगा बसून रडत होता. तो माझ्या मित्राच्या शाळेत होता. म्हणून माझ्या मित्राने त्याला त्याच्या रडण्याचे कारण विंचारले तसा तो धाय मोकलून रडायला लागला. थोड्या वेळाने तो जरा शांत झाल्यावर तो भडाभडा बोलू लागला.

आज ३० आक्टोबर या दिवशी दर वर्षी मी नव्यान मरतो. मी किल्लारी या गावात राहात असे. तिथे मी फार सुखात असे. शाळा झाली की दिवसभर खेळत असे. आमचं खूप जुनं, मोठं, दगडी घर होतं. तिथं आजी, आजोबा, आई, बाबा,काका,काकी आणि आम्ही सारी मुलं असे सारेजण एकत्र रहायचो. माझं प्राथमिक शिक्षण पूर्ण झाल्यावर माझ्या वडिलांनी मला शिकण्यासाठी शहरात पाठवून दिलं. मला आजिबात इथं शहरात यायचं नव्हतं पण नाईलाज होता. इथं या शहरात आल्यावर मला फार एकटं एकटं वाटलं. माझे लाड, मौज, मजा सारं काही थांबलं होतं. तरीही मी ते नावडतं शिक्षण पूर्ण करीत होतो. माझा वाढदिवस असला की मी आपल्या गावी जाऊन येत असे. कधी काही कारणानं जायला जमलं नाही तर आई मला रव्याची खीर पाठवून देत असे.

मग एके दिवशी तो दिवस उगवला. हाच तो दिवस. ३० ऑक्टोबर पहाटे आम्हाला भूकंपाचे सौम्य धक्के जाणवले आणि सकाळी ती बातमी आली. किल्लारीला फार मोठा भूकंप झाल्याची. मला काही सुचेना. माझ्या अंगावर भीतीने काटा उभा राहिला. मी अंगावरच्या कपड्यानिशी एस.टी पकडून किल्लारीला गेलो. गाव कसलं? नुसता दगड-मातीचा ढीग होता समोर आणि कानावर होती एक भीषण शांतता. कुठे-कुठे रडण्याचे, कण्हण्याचे आवाज. आई, वडील, आजी,आजोबा, काका, काकी कोणी कोणीच मला सापडले नाहीत. आमचं घर जिथं होतं, तिथं असलेल्या

ढिगाऱ्याखाली ते गाडले गेले असावेत. मी धाय मोकलून रडू लागलो. माझ्या डोक्यावरचा मायेचा हात आता काळाने गडप केला होता. कोणीतरी मला हॉस्टेलवर पोहोचवले. आता माझे आई-बाबा आजी-आजोबा कोणी कोणीच मला परत दिसणार नाहीत. ते तर केव्हाच मृत्युचा हात धरून देवाघरी गेले. मी आता अनाथ झालो. या जगात कोणीच माझं म्हणावं असं नाही.

आजही ३० ऑक्टोबरचा तो काळा दिवस मला आठवतो. आणि वाटतं आपणही त्या दिवशी किल्लारीत का नव्हतो?

मी आहे पृथ्वी

मी आहे पृथ्वी
कोणी म्हणतं धरा, कोणी म्हणतं मही ।
कोणी म्हणतं भू, तर कोणी म्हणतं भूमी ॥

मी आहे पृथ्वी
जल, वायू, आकाश, प्रकाश
सामावले आहेत सारे माझ्यात ॥
आकाश माझा पिता, प्रकाश माझी आई
साऱ्यांच्या शिवाय माझे अस्तित्वच नाही ॥

मी आहे पृथ्वी
माझ्याविना तुम्ही पोरके तुमच्याविना मी ।
वृक्षाविना उजाड मी माझ्याविना तुम्ही ॥
माऊलीचा हिरवा शालू वृक्षरूपी अयाळे ॥
वृक्ष तोडिता तुम्ही आज अभागिनी मी झाले ॥
विनंती मी करते तुम्हा पुन्हा पुन्हा आज ॥
वृक्ष लावुनी चढवा अंगी पुन्हा नवा साज ॥

स्नेहल गावडे

असाही एक प्रवास

मौसमी शेख

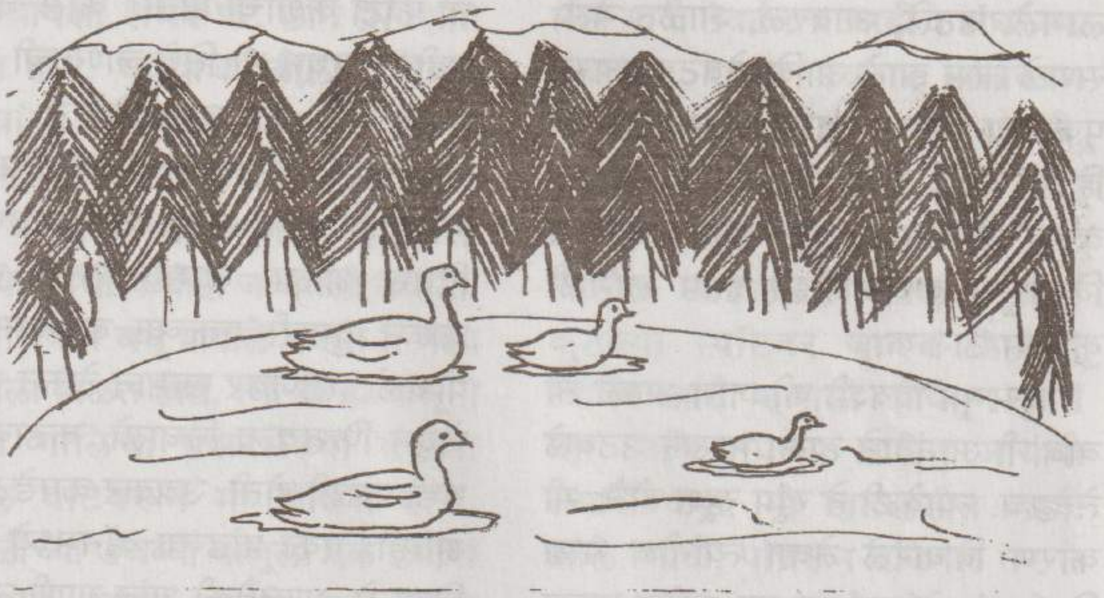

त्या दिवशी पूजाने नवीन वह्या आणल्या होत्या व ती मोठ्या खुशीने त्या मला दाखवत होती. खूपच सुंदर वह्या होत्या. ती मला सांगत होती ही गणपतीची आहे ना ही इतिहासासाठी, ही मरा... तेवढ्यात तिला कोणीतरी हाक मारली व ती एका मिनिटात येते म्हणून निघून गेली. टाइमपास करण्यासाठी मी त्यातली एक एक वही उचलून बघू लागले. मी एक वही उचलली व त्यावरील दृश्य बघतच राहिले. इतके सुंदर दृष्य, हिरव्या दीड दीड फुटी रोपांचा मस्त गालिचा. मधून जाणारी छोटीशी वाट. आजूबाजूला धुकं पांघरलेले डोंगर, त्यांच्या पायथ्याशी पसरलेली सूचिपर्णी वृक्षांची वस्ती व या सर्व परिसरात जाणवणारा थंडगार, धुक्याचा ओलावा आणि. . . तेवढ्यात पूजा आली व बाकीच्या वह्या दाखवू लागली. थोड्याच वेळात शाळा सुटण्याची बेल झाली व आम्ही दोघी घरी जायला निघालो. घरी

आल्यावर रुटीन प्रमाणे जरा इकडे तिकडे केले जरा टी.व्ही. बघितला, जेवले आणि अंथरुणावर पडले. झोप लागत नव्हती. म्हणून नेहमी प्रमाणे सकाळपासून कायकाय झालं ते आठवू लागले. उठले, आवरलं, शाळेत गेले, सगळे तास झाले आणि शेवटचा तास, पूजाच्या वह्या आणि त्यामधील ती हिरवी वही व त्यावरील ते मनमोहक दृष्य आठवायला लागले. त्याच्या विचारात कधी माझी झोप लागली कुणास ठाऊक.

दुसऱ्या दिवशी जी जाग आली ती बाबांनी आनंदाने हाका मारून उठवले तेव्हाच. त्यावेळी ते खूप खूश होते. मी कारण विचारले तेव्हा त्यांनीच मला विचारलं ओळख बरं का असेन एवढा खूश? मला काहीच कळेना. मला गोंधळलेल बघून बाबाच म्हणाले तुला निसर्गाच्या सहवासात रहायला फार आवडते ना? मी म्हटलं, “हो!” आणि त्यांनी एका ट्रॅव्हल एजन्सीचं बुकलेट माझ्या हातात ठेवलं. त्यामध्ये एका टूरची संपूर्ण माहिती दिली होती. त्यामध्ये काही फोटो होते मी आनंदाने ते पहात होते. त्यातील एक फोटो बघितला आणि मी थक्कच झाले. पळत पळत बाबांकडे गेले. त्यांना विचारले, “बाबा आपण इथं जायचं?” बाबांनी हसत हसत होकारार्थी मान हालवली व म्हणाले तयारीला लागा. आपल्याला परवाच इथून निघायचंय. मी आनंदाने पळत माझ्या खोलीत गेले. माहितीय तो फोटो कशाचा होता? काल जे दृष्य वहीवर बघून मी तिथे जाण्याची स्वप्न बघत होते. तेच दृष्य होते ते.

पॅकींग करण्यात दोन दिवस कसे गेले ते कळलंच नाही आणि निघण्याचा दिवस आला. आम्ही बराच प्रवास करून दुपारी एकच्या दरम्यान तेथे पोचलो. लॉजवर सामान ठेऊन आम्ही जेवून फिरायला निघालो. कडाक्याची थंडी पडली होती. उबदार कपडे घालून आम्ही एका पांढऱ्या व्हॅनमध्ये बसून निघालो. मस्तपैकी शांत गाणी लावली होती. हिरवळीने भरलेल्या दोन टेकड्यांमध्ये आमची गाडी सुसाट वेगाने चालली होती. खिडक्यांच्या काचा उघडण्याची तर सोयच नव्हती. बऱ्याच वेळाच्या प्रवासाने आमची व्हॅन एका ठिकाणी थांबली. खिडकीतून दूरवर पसरलेले धुके सोडले तर काहीएक दिसत नव्हते. आम्ही गाडीतून खाली उतरलो आणि आमच्या सुदैवाने एका मोठ्या ढगाच्या आडून सूर्याने आपले काही किरण बाहेर काढले जणू

काही इतका वेळ ढग पांघरून झोपलेला सूर्य उठून आळस देत होता. आता कुठं समोरील दृश्य आम्हाला थोडं थोडं दिसू लागलं.

ते दृश्य जेवढं चित्रात छान दिसत होतं त्यापेक्षा शंभर पट छान प्रत्यक्षात दिसत होतं. धुक्याचा ओलावा जेवढा डोळ्यांना जाणवत नव्हता तेवढा प्रत्यक्षात तेथे गेल्यावर जाणवत होता. मला जी प्रसन्नता जाणवत होती ती मला या आधी कधीही जाणवली नव्हती. जे मी चित्रात बघू शकले नव्हते ते मला बघायला मिळत होतं. त्या दोन्ही बाजूंनी हिरवा गालिचा पसरलेल्या छोट्या पाऊल वाटेवरून मी चालत होते. हिरवळीच्या उजव्या बाजूला एक छोटंसं तळं होतं. त्यात पांढरी शुभ्र बदकं मनमुराद खेळत होती. सुचिपर्णीच्या वस्तीमध्ये मध्यभागी एक छोटंसं घर होतं. त्याच्या बाजूने छोटीशी फुलबाग होती. मी तिकडे जाणार इतक्यात मागून मला आईने हाक मारली. चला उशीर झालाय लवकर लॉजवर जायचं आहे.

इच्छा नसताना देखील मला निघावं लागणार होतं. मी जड पावलाने परत फिरले. व्हॅन मध्ये बसून आम्ही परत लॉजवर आलो. जेवण करून आम्ही रात्री फिरायला गेलो. लांबवर बर्फाने बहरलेली शिखरे असणारे डोंगर चंद्राच्या प्रकाशात चमकत होते. पण माझ्या ते घरंच सारखे डोळ्यासमोर येत होते. आम्ही परत रुमवर येऊन झोपलो. सहा इंच उंच असलेली मऊ मऊ गादी तेवढ्याच जाडीचे पांघरूण. थोड्याच वेळात उबदार वातावरण निर्माण झालं. मला गुडूप झोप लागली.

सकाळी सकाळी आई येऊन उठवू लागली. मला जाग आली. मी डोळे चोळत आईला विचारलं, "आई कुठल्या स्पॉटवर जायचं आहे?" त्यावर आई म्हणाली झोपेतून जागं व्हा आणि गुपचुप शाळेत जायची तयारी करा. मी खडखडीत जागी झाले. गादी, पांघरून बघितले तर ते सहा इंच उंच नसून रोजचे घरातलेच होते. मी स्वतःशीच जोर जोरात हसायला लागले. ■

सोन्या

अमृता जगताप

आमचा एक सोन्या नावाचा कुत्रा होता. मीच त्याला लाडाने सोन्या नाव ठेवले होते. तो आमच्या घरी संक्रांती दिवशी आला. त्याला बघितलं की मला सोन्या नाव आठवलं. त्याचा रंग काळा होता. डोळे निळे, शेपूट छोटंसं व पायापाशी पांढऱ्या रंगाचे ठिपके होते.

मी शाळेतून आल्यावर त्याच्याबरोबर खेळायचे. मला शाळेत गेल्यावर असं वाटायचं कधी शाळा सुटते. त्याला पण करमायचं नाही माझ्या शिवाय. कधी मम्मी मला मारायला आली की तिच्या अंगावर धावून जायचा.

सोन्या माझा मित्रच होता. मला कोणी रागवलं की मी त्याला मांडीवर घेऊन बसायची व बडबड करायची. मला वाटते त्याला माझं बोलणं समजत असेल कारण तो माझ्या तोंडाकडे बघत बसायचा.

मला त्याला बाहेर न्यायची भीती वाटायची कारण त्याला कोणी पळवून नेले तर? म्हणून मी आमच्या अंगणातच खेळत बसायचे. आमच्या

शेजारची लहान मुलं जेवत नसली की त्यांना कुत्र्याबरोबर खेळवत त्यांच्या आया जेवायला घालत. मी आणि सोन्या बरोबर जेवत असू. तो दूध प्यायचा व मी जेवायचे. रात्री माझे वडील त्याला मोकळे सोडायचे. पण सगळे जण झोपल्यावर मी त्याला बांधून ठेवायचे. कधी-कधी सकाळी भैय्या त्याला घरात आणायचा व मम्मीच्या गादीवर ठेवायचा. जेव्हा तो 'सू' करायचा तेव्हा मग मम्मी त्याच्यावर चिडायची व त्याला लाटण्याचा धाक दाखवून बाहेर हाकलायची. तो सुद्धा घरात यायला घाबरायचा. कारण मम्मी त्याला लाटणं दाखवायची. मम्मीनं कधी त्याला मारलेलं मला खपायचं नाही. मला

तिचा राग यायचा. मम्मी सारखी त्याला नावं ठेवायची. त्यानं घाण केल्यावर काढायचा कंटाळा यायचा तेव्हा मम्मी म्हणायची 'जर घाण नाही काढली तर मी त्याला लांब सोडून देईल.' त्यामुळे मला व माझ्या बहिणीला वाटायचं खरंच सोडून देईल की काय म्हणून आम्ही घाण काढायचो. त्याला आंघोळ घालायच्या वेळी तो खूप थर-थर कापायचा त्यामुळे मला वाटायचं कशाला अंघोळ घालायची आहे?

आम्ही त्याला आमच्या टि.व्ही.च्या खोक्यात घर केलं होतं, कारण तो आला तेव्हा फक्त पंधरा दिवसांचा होता. रात्री भूक लागेल म्हणून त्याला दूध ठेवायचो.

पण एके दिवशी सकाळी त्याला थंडी वाजू लागली व तो थर-थर कापायला लागला. दुपारी शाळेतून आल्यावर घरी कोणी नव्हतं. फक्त मी, बहीण व सोन्या. मी दुपारी त्याला घरात आणलं तर त्याचे पाय ताठ झाले व घसरायला लागले. त्यानं सकाळपासून काही खाल्लं नव्हतं, तरी त्याला उलटी झाली. मग लगेच सायकलवर आम्ही डॉक्टरांकडे गेलो. तेव्हा तो माझे हात चाटत होता. मग घरी आल्यावर त्याला औषध दिलं. तरी तो खात नव्हता. एका कोपऱ्यात मरगळून बसलेला होता.

रात्री आठ वाजता तो मला सोडून गेला. आमचा ड्रायवर त्याला पुरून आला. मला कोणी सांगितल नाही. पण मी झोपताना मला झोप येत नव्हती तेव्हा मी मम्मी बोलताना ऐकलं की तो देवाघरी गेला. तरी सकाळी मी विचारलं तेव्हा म्हणाली, ड्रायवरच्या घरी नेलं.

सोन्या का रे गेला तू? इतक्या लांब गेलास की आता मी तुला परत आणूच शकणार नाही. ■

हसवाहसवी

निकिता शहा

राजू रोज ऑफिसमध्ये उशिरा जात असे आणि रोज साहेबांची बोलणी खात असे. त्यांनी सकाळी लवकर उठायचे फार प्रयत्न केले. पण त्याला उठताच येत नसे. असे दररोज चालल्याने राजू कंटाळला आणि एक दिवस डॉक्टरांकडे गेला. डॉक्टरांनी त्याला तपासले व गोळ्या दिल्या आणि म्हणाले झोपण्यापूर्वी घेत जा. त्याप्रमाणे गोळी घेऊन राजूला रात्री चांगली झोप आली. तो लवकर उठून आंघोळ करून ऑफिसमध्ये गेला.आज मी वेळेपूर्वी १० मिनिटे आलो आहे, असे तो साहेबांना म्हणाला. साहेब रागाने म्हणाले, "अरे, आज लवकर आला आहेस पण काल कुठे होतास?" ■

आम्ही पाहिलेले विज्ञान प्रदर्शन

अलोक, पल्लवी, ज्योती

६ जानेवारी २००० रोजी आम्ही पुणे येथील ८७ वे अखिल भारतीय विज्ञान प्रदर्शन पाहायला गेलो. ते पाहिल्यावर आमची विज्ञानाबद्दलची आस्था व जिज्ञासा आणखीनच वाढली. वृत्तपत्रांमध्ये या प्रदर्शनाविषयी आम्ही वाचले होते. त्यामुळे हे प्रदर्शन बघायला मिळाले हे आमचे भाग्यच आहे.

त्या प्रदर्शनाचे आम्ही एकूण तीन भागात वर्गीकरण केले.

१. कारगिलची यंत्रसामग्री
२. ज्ञान-प्रबोधिनीने केलेले प्रयोग
३. प्रयोगांचे सुमारे ३०० स्टॉल

वरील पैकी आम्हाला पहिला व दुसरा भाग जास्त आवडला. कारण तिसरा ९९% भाग आम्हाला कळला नाही.

१. कारगिलची यंत्रसामुग्री : कारगिलच्या युद्धाबाबत आम्हाला पहिल्यापासूनच जिज्ञासा होती. तेथील युध्दात वापरली गेलेली शस्त्रास्त्रे बघून लष्करात भरती होण्याची इच्छा बळावली. ही आधुनिक शस्त्रास्त्रे बघून ती बनवणाऱ्या शास्त्रज्ञांच्या बुध्दीची ओळख पटली. आम्ही बोफर्सचे प्रात्यक्षिक पाहिले. ऐनवेळी पूल तयार करून त्यावरून वाहतूक करण्याचे यंत्र पाहिले. अशा प्रकारची युध्दात वापरली जाणारी अनेक यंत्रे,मिसाईल्स इ. पाहण्याची आम्हाला संधी मिळाली. मुख्य म्हणजे या सर्व उपकरणांची माहिती तिथे उभ्या असलेल्या जवानांनी व्यवस्थितपणे सांगितली. त्यामुळे आमचे योग्यप्रकारे शंका समाधान झाले.

२. ज्ञान-प्रबोधीनीने केलेले प्रयोगः पुण्यातील ज्ञान-प्रबोधिनी या शाळेतील विद्यार्थ्यांनी आयुका येथे त्यांचे प्रयोग मांडले होते. आम्हा विद्यार्थ्यांच्या अभ्यासक्रमातील काही अवघड मुद्दे साध्या-साध्या प्रयोगांतून व्यवस्थितपणे मांडले होते. त्या प्रयोगांची तिन्ही भाषांमध्ये (मराठी,हिंदी,इंग्रजी) माहिती सांगितली जात होती. त्यामुळे आम्हाला हा भाग आवडला.

या सर्व प्रदर्शनातील तिसरा भाग आम्हाला कळला नाही. कारण तेथे *(पान१५वर)*

विक्सची गोळी

ओंकार शिरोळकर

आज मी पाचवीत आहे. पण लहानपणी आपल्याला काहीच कळत नसते. असाच मी लहान होतो. आईस्क्रीम भरपूर खाल्लेलं व त्यामुळे माझा घसा दुखायला लागला.जेमतेम दोन वर्षांचा होतो मी. आई रागवू लागली. आईस्क्रीमचा हट्ट कशाला करायचा? आता घे औषध. मी औषध काही घेईना. इतक्यात ताईनं मला व्हिक्सीची गोळी दिली. थांब मी फाडून देते हं असं म्हणून ती वळली. तोपर्यंत मी विक्सच्या गोळीचं कव्हर काढून गोळी तोंडातही टाकली. ताई रागवेल म्हणून तोंड गच्च दाबून धरलं नि व्हायचं तेच झालं. ती भली मोठी विक्सची गोळी माझ्या घशात अडकली नि मी घाबरलो.

ॲ-ॲ करत ओरडत रडू लागलो. ताई पण घाबरली. कालवा करून तिनं साऱ्यांना गोळा केलं. माझा दादा पळतच आला. त्यानं मला २-३ बुक्क्या मानेत मारल्या पण मला जास्तच वेदना होऊ लागल्या. शेवटी तसेच डॉक्टरांकडे पळवले. डॉक्टरांकडे दुसरा पेशंट होताच पण दादा थेट डॉक्टरांकडे जाऊन म्हणाला गडबडीची केस आहे लवकर घ्या. लहान मूल आहे. पण डॉक्टर ऐकेनात.

त्यांनी नंबरवर बसविण्यास सांगितलं. दादा चिडला. जवळ जवळ डॉक्टरांच्या अंगावर धावूनच गेला. तोपर्यंत मधेच माझ्या घश्यात अडकलेली विक्सची गोळी कधी पोटात गेली कळलेच नाही. मी ओरडून सांगू लागलो, "मी ठीक आहे गोली पोटात गेली. गोली पोटात गेली" पण कोणीच लक्ष देईना. सगळे भांडणात गुंतून गेले. मी हळूच काढता पाय घेतला. दवाखान्यातून बाहेर पडलो आणि पुन्हा मला शोधायला सर्वांची पळापळ सुरू झाली. ■

मनमोहक संध्याकाळ

नम्रता मगर

सकाळ आणि संध्याकाळ व रात्र यांच्यामध्ये किती अंतर आहे? सकाळी प्रत्येकजण आपापल्या कामात गुंग असतो. ऑफिस, घर आणि मुलांच्या शाळा यांच्यामध्ये प्रत्येकजण गुंतून पडतो. सकाळ व रात्र यांचे एक चक्रच फिरत असते.

ऑफिसमध्ये प्रत्येकाला आपल्या मुलांची नव्हे घराची नव्हे तर संध्याकाळची आठवण होत असते. संध्याकाळी सूर्य जणू रथातून फिरण्यासाठी अधिर झालेला असतो. पक्षी दिवसभर अन्न शोधण्यात गूंतून पडलेले असतात. दिवसभर राबलेले बैलसुध्दा संध्याकाळ होत आहे हे कळताच घराकडे झपझप पावले टाकू लागतात. ढग सुध्दा दिवसभर सूर्याच्या तप्त किरणामुळे बोजड झालेले असतात म्हणूनच संध्याकाळी जणू ते डोंगरावर विश्रांतीसाठी उतरतात. सूर्याच्या किरणामुळे पाने उष्ण झालेली असतात. ती पाने संध्याकाळी झाडाच्या मांडीवर बसून झोके घेतात. ओढा हा सतत खदखदत हसत असतो. संध्याकाळी तो हसून सर्वांना आपल्याकडे आकर्षित करत असतो. ज्या माणसांना चालायचा कंटाळा येतो ती माणसे सुध्दा आवर्जून संध्याकाळी फिरायला येतात. एखाद्या दिवशी ढगाळ वातावरणात असले की घड्याळावर विश्वासच बसत नाही. तसेच संध्याकाळचे रम्य वातावरण पाहताना होते. संध्याकाळ हे एकप्रकारचे मनोरंजनाचे साधन आहे. कोणतेही लोक काही वस्तू घ्यायची असली की संध्याकाळीच बाहेर पडतात. म्हणजे एका दगडात दोन पक्षी!

संध्याकाळचे रम्य वातावरण बघून लोक आपले सगळे विचार क्षणभर तरी विसरून जातात. लोक सगळे कार्यक्रम संध्याकाळीच ठेवतात कारण सकाळी रखरखीत उन्हामुळे व रात्री कंटाळल्यामुळे लोक कार्यक्रमाला जाण्याचे टाळतात. तेच संध्याकाळी सर्व लोक उल्हासितपणे कार्यक्रमाला

याची मी वाट पहात होते

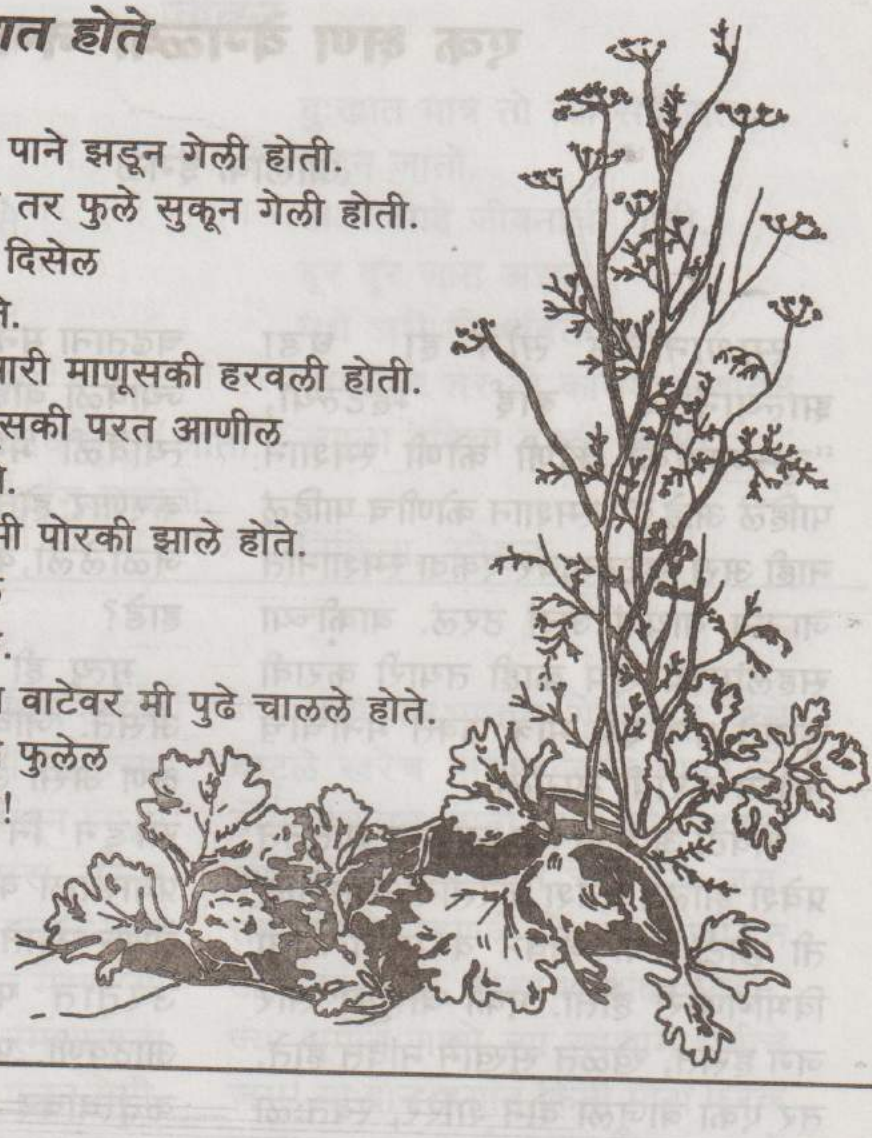

वाळलेल्या त्या झाडाची पाने झडून गेली होती.
फांद्या विखुरल्या होत्या तर फुले सुकून गेली होती.
कोठेतरी छोटेसे पाखरू दिसेल
याची मी वाट पहात होते.
लोभाच्या त्या दुनियेत सारी माणूसकी हरवली होती.
कुणीतरी येऊन ती माणूसकी परत आणील
याची मी वाट पहात होते.
माझ्याच घरात जाऊन मी पोरकी झाले होते.
कोणीतरी मला ओळखेल
याची मी वाट पहात होते.
न संपणाऱ्या आयुष्याच्या वाटेवर मी पुढे चालले होते.
पहिल्यासारखे हे आयुष्य फुलेल
याची मी वाट पहात होते!

माधुरी राऊत

मनमोहक संध्याकाळ

जातात. शाळेतील मुलांना कधी संध्याकाळ होते व आपण घरी जाऊन छानपैकी खेळू याची ओढ निर्माण झालेली असते. काही लोक दिवसभर घराच्याबाहेर पडत नाहीत पण संध्याकाळी एखाद्या विशिष्ट ठिकाणी गर्दी करतात. काही जाड लोक जाडी कमी करण्यासाठी संध्याकाळी फिरायला जातात. अशाप्रकारे प्रत्येकजण काही ना काही कारण काढून संध्याकाळी फिरायला जातात. अशाप्रकारे प्रत्येकालाच संध्याकाळ हवीहवीशी वाटते. ■

एक क्षण वेगळ्या जगात

आलोक इंगळे

स्मशानातलं सोनं हा धडा झाल्यानंतर बाई म्हटल्या, "तुमच्यापैकी कोणी कोणी स्मशान पाहिलं आहे?" स्मशान कोणीच पाहिलं नाही असं म्हटल्यावर एकदा स्मशानात जाऊन यायचं असं ठरलं. बाकीच्या सहलींमध्ये खूप काही तयारी करावी लागते पण इथे मात्र फक्त मनाचीच तयारी करावी लागली.

शेवटी आमचा त्या स्मशान शांततेत प्रवेश झाला. प्रवेश करताना असलेली ती छोटी रेषा जीवन व मरण यांना विभागणारी होती. एका बाजूला सारे जग हसत, खेळत सुखाने नांदत होते, तर एका बाजूला दोन शरिरे, स्वतःला पंचमहाभूतात विलीन करत होती. समोरच्या धगधगणाऱ्या ज्वाला दिसत होत्या. शेजारी बरेच हार पडले होते. अंत्यविधीचं सामानही होते.

आम्ही सगळे धीटपणा दाखवत असलो तरी मनात कुठेतरी भीती होतीच. त्यामुळे सगळेजण बाईंबरोबर उभे होतो. चौथऱ्याच्या पायऱ्या चढताना मनात जरा धस्स झाले. पण ज्यावेळी बाईंनी राखेत काठी घातली त्यावेळी मनात आले खरेच काय करणार होती ती त्या राखेतील काही जळालेली, काही अर्धवट जळालेली हाडे?

मृत्यू ही कल्पनाच किती विचित्र असते. जीवन जगत असताना एक क्षण असा असतो की व्यक्ती हे जग सोडून निघून जाते. अशा एका प्रवासाला की जेथून ती कधीच परत येणार नसते. ती व्यक्ती गेल्यावर मागे उरतात फक्त त्या व्यक्तीच्या आठवणी. पण त्याही त्या व्यक्तीच्या कर्तृत्वावर अवलंबून असतात. जी व्यक्ती जीवन जगताना सर्वांशी प्रेमाने, सहानुभूतीने वागते ती व्यक्ती मरूनही जगत असते.

जो माणूस जन्माला येतो त्याला मरण हे आहेच. त्या दोन जळत्या प्रेतांकडे पाहून वाटत होते खरेच ही वाट कुणालाही चुकणार नाही, मग का माणसे स्वार्थासाठी जगतात?

जीवन

जीवन एक गाडी आहे.
सततच ती चालत असते.
आपले जीवन असेच असते.
सततच ते घडत असते.
जीवनात क्षणभर सुख येते.
पण दुःख त्याला ओढून नेते.
सुख-दुःखाच्या सागरात मानव बुडून जातो.
सुख आल्यावर मानव वर तरंगु लागतो.
दुःखात मात्र तो त्या सागरात
बुडून जातो.
अशी आहे जीवनाची गाडी.
दूर दूर जात असते.
मधे अधे ती थांबत नसते.
थांबलीच तर ती कायमची थांबते.
ज्याला दुनिया मुक्ती म्हणते.

निकिता, स्नेहल

एक क्षण वेगळ्या जगात

स्मशानात गेल्यावर वाटले काय असते या जीवनात? ती दोन माणसं स्वतःच्या प्राणाला मुकली व हे जग सोडून निघून गेली. आपणही एक दिवस मरून जाणारच आहोत. मग माझा मलाच प्रश्न पडला की का मी इतके दिवस मरण या शब्दालाही भीत होतो? पण स्मशानाला भेट दिल्यावर माझी ही भीती पळून गेली. त्यावेळी अनेक वेगवेगळे विचार मनात येत होते. आपलीही अशीच एक दिवस त्या जळत्या प्रेतासारखी स्थिती होणार. हा सत्य विचारही मनाला फार विचित्र वाटत होता. पण मी तिथेच ठरवले दुसऱ्यांसाठी, या देशाची सेवा करायची, जीवन जगताना सगळ्यांशी प्रेमाने वागायचे.

मला स्मशानात गेल्यावर असे वाटले खरेच माणूस जन्मल्यावर तो दोन जगातून जातो. एक जग म्हणजे आपले हसत-सुखात चाललेले जग. तर दुसरे म्हणजे हे सारं सोडून आपल्या इच्छा, आशा आकांक्षा सोडून, ज्या भूमीत जातो त्या स्मशाम भूमीचे जग! या दोन जगात किती मोठा फरक आहे एक जगण्याचे तर दुसरे मरण्याचे जग. स्मशानाला भेट दिल्यावर वाटले खरेच किती वेगळे असते हे जग. आणि त्याच वेळी मनात विचार आला,

मृत्यू म्हणजे काय असते
ते आपलं अंत्यदर्शनच असते.

■

माझं आवडतं गाव

प्रियांका शास्त्री

माझ्या आवडत्या गावाचं नाव बार्शी. हे गाव, तिथली माणसं मला अत्यंत आवडतात. हे गाव म्हणजे माझ्या आईचं माहेर, माझं आजोळ !

दर वेळी मला जेव्हा दिवाळी व उन्हाळ्याची सुट्टी मिळते, तेव्हा मी तिथे जातेच. तिथे भगवंत देवळाशेजारी आमचा एक मोठा वाडा आहे. तिथे माझे आजी, आजोबा, मामा, मामी सर्वजण एकत्र राहतात. वाडा तसा बराच मोठा आहे. त्यामुळे माझ्या भावंडांबरोबर लपाछपी खेळण्यास भारी मजा येते. या गावापासून थोडंसं लांब माणकेश्वर हे एक गाव आहे. तिथं माझ्या आईचं व तिच्या बहिणींचं बालपण गेलं. माझी आई जिथं राहायची ते घर सगळं पडलं आहे. तिथं दुसरं घर बांधलं आहे. माणकेश्वरला माझ्या चुलत आजोबांचा वाडा आहे. तो तर फारच मोठा आहे. त्यांच्याकडे गाई-म्हशी खूप आहेत. त्यामुळे तिथं गेल्यावर आजोबांची भेट घ्यायची सोडून आम्ही आधी गुरांकडेच पळतो. त्यांना खायला, प्यायला घालायची जबाबदारी तिथं गेल्यावर आमचीच !

माझ्या आईला तीन बहिणी आहेत. आई व मावशा फोनवर ठरवूनच बार्शीला एकत्र जमतात. आम्ही तिथे उन्हाळ्याच्या सुट्टीत आजोबांकडे खूप आंबे खातो. तसंच सर्व भावंडं मिळून दुपारी दंगा करून आयांना झोपू देत नाही. म्हणा मार मिळाल्यावर गप्प तर बसावंच लागतं! दुपारभर नुसता वाडाभर धिंगाणा घालतो.

माझे आजी, आजोबा माझे खूप लाड करतात. विशेषतः आजी. एवढं होत नाही म्हणा तिच्याच्यानं, साठीला आली हो आता. पण उत्साह काही विचारू नका. आम्ही बार्शीला गेल्यावर काय करू आणि काय नको असं होतं तिला.

त्या गावात सगळं काही छान आहे. तिथली लोक निसर्गप्रेमी आहेत. प्रत्येकाच्या अंगणात भरपूर झाडं आहेत. मला खूपदा विचार केल्यावर असं वाटतं, वाड्यात राहाण्याच सुख

काही वेगळंच, आपल्या भाऊ-बहिणींबरोबर राहिलं तर फारच मजा. पण नाईलाज असतो. काय त्या फ्लॅटमधे रहायचं? मला अगदी कंटाळा आला आहे. म्हणूनच दिवाळी व उन्हाळ्याच्या सुट्टीत मला तिथे जायला आवडतं. झालं आता माझी आठवी तर संपून गेलीय. शिवाय नववीही संपत आली आहे. एकदा दहावीत गेलो की आपण अडकलोच समजा. आपण मग लवकर बाहेर पडत नाही. म्हणूनच या ही वेळी मी बार्शीला जायचं सोडणार नाहीये.

■

आम्ही पाहिलेले विज्ञान प्रदर्शन

(पान ८ वरून)

प्रचंड गर्दी होती. तक्ते वगैरे नीट वाचता आले नाहीत, कारण सर्व इंग्लिशमधूनच होते. माहिती देखील इंग्लिशमधूनच सांगितली जात होती.

आम्ही लहान असल्याने काही जण बोलतच नव्हते. म्हणजे काहीच माहिती सांगत नव्हते.

खरं तर गर्दी कमी करण्यासाठी त्यांनी पास ठेवायला पाहिजे होते व प्रथम संधी शाळकरी मुलांना द्यायला पाहिजे होती. कारण मोठी माणसे मध्ये-मध्ये घुसून विद्यार्थ्यांना शांतपणे बघू देत नव्हती. त्याचप्रमाणे प्रत्येक दिवसात पाच किंवा सहा शाळांना व इतर मोठी माणसे (कमी प्रमाणात) सोडायला हवे होते. प्रदर्शन जास्त दिवस ठेवून वरीलप्रमाणे प्रवेश दिला असता, तर सर्व शाळांना व्यवस्थितपणे बघता आले असते. प्रचंड गर्दीमुळे शिस्तीचा अभाव जाणवत होता. तेथील एम्.सी.सी. च्या विद्यार्थ्यांना गर्दी आटोक्यात आणता येत नव्हती. त्यामुळे सर्व विद्यार्थ्यांचे हाल होत होते. आम्ही मुले मुली गर्दीत चेंगरले जात होतो. तेथे पाण्याचीही फार टंचाई भासली. पाणी विकणारा केवळ एकच स्टॉल दिसला. दुसरीकडे ड्रम्स भरून ठेवले होते. परंतु त्यावर झाकणे नसल्याने ते पाणी खराब समजून कोणीच पीत नव्हते. नळ केवळ एकच होता. तेथे पाणी भरून घेण्यासाठी लोकांची खूपच झुंबड उडाली होती. तिथे पाणी भरण्यासाठी बराच वेळ वाट पाहत बसावे लागले.

मुख्य प्रदर्शन जरी चांगले असले, तरी नियोजनाचा अभाव असल्याने व्यवस्थित पाहता आले नाही, याची खंत वाटते.

■

काळे दूध

पराग श्रीखंडे

आमच्या घरासमोर माझ्या काका-काकूंचं छोटं पण टुमदार घर आहे. घराच्या मागच्या बाजूला मोरी आहे. घराला लाकडी जाळ्याची नक्षी आहे. घराच्या समोर उजवीकडं बोगनवेल आहे. घरासमोर पायऱ्या व सायकल चढवायला सिमेंटचा उतार आहे. मी त्यावर घसरगुंडी म्हणून खेळायचो. अजूनही खेळतो.

आमच्या घराच्या उजवीकडे गाईंचा गोठा होता. काकांची आंबाबाई, आमची कपिला गाय अशी चारपाच जनावरे होती. आठवड्यातून एकदा तरी काकांच्यातले आणि आमच्यातले दूध एकत्र करून बासुंदी, चक्का असे पदार्थ आम्ही बनवत असू. असे करणे आम्हाला भाग होते कारण आमच्या गाई दूधच तशा देत होत्या. त्यांना खाणे ही तसेच मिळत असे. लुसलुशीत हिरवेगार गवत, गोळी, भुस्सा, शेंगदाण्याची पेंड असं पौष्टीक खाणं मिळाल्यावर कोणतं जनावर चांगलं दूध देणार नाही? असंच एकदा दूध निघालं होतं. मी पूर्ण त्या पातेल्यात बसेन एवढं पातेलं भरून दूध निघालं होतं. यावेळी खवा करायचं निश्चित झालं. दूध चुलीवर ठेवलं. मी नेमका त्याचवेळी शाळेतून आलो होतो. आई म्हणाली बाहेर बाबा दूध तापवतायत तू त्यांना काडीपेटी नेऊन दे. मी बाबांना काडेपेटी नेऊन दिली. चूल पेटवली, दूध उकळू लागलं. मी काडेपेटी घेतली व बाबांना म्हणालो कॅच घ्या. बाबा नको म्हणत असताना मी काडेपेटी टाकली आणि ती दूधात पडली. दूध उकळू लागल्याने ती काढता आली नाही व दूधाला काळा रंग येऊ लागला.मग बाबांच्या रागाचा पारा चढला. त्यांनी हाताची पाच बोटं जोरात पाठीवर उठवली की मी बधीरच झालो. आई धावत आली. चूक झाली होती पण मारून थोडीच काडेपेटी वेगळी होणार होती? ही मोठी माणसंही कधी कधी अविचाराने वागतात. यातून मी एक शिकलो होतो की उकळत्या दूधापासून व काडेपेटीपासून चार हात दूरच रहायचं. ■

विज्ञान युगाचे वारे

विज्ञान युगाचे वारे सुटले
जग पुढे गेले
घराघरात दूरदर्शन पोचले
म्हणे जग जवळ आले
अजून इथला शेतकरी
दुःखाची गाथा गाई
अजून गावी डोक्यावरुनी
पाणी वाहते माई
अजून गुरांमागून
इवला बाळकृष्ण तो जाई
अजून शाळा गावांमधील
मुलींपासून दूर राही

विज्ञानाच्या साह्याने
गृह-तारे जवळ आले
खरंच का तम ओसरून
तेज खुलू लागले?
एकीकडे ज्ञानविज्ञानाचे
पंख आम्ही पसरले
दुसरीकडे अंधश्रद्धेचे
बीजही जोपासले
खरंच का विज्ञान-तंत्रज्ञान
गावोगाव पोहोचले?
विज्ञानयुगाचे वारे सुटले
अरे म्हणे जग पुढे गेले.

सायली नेवसे

नि य ती

नियतीच्या समोर मानव असतो हताश
बद्ध असतो तो तिच्या बाहुपाशात
जेव्हा तो घेतो यशाची भरारी
नियती तोडते त्याच्या सुखाची दोरी
मानव असतो तिच्या हातातलं खेळणं
त्याच्या हातात असतं तिच्यामागे पळणं

अशा नियतीचा खेळ
कुणाला समजत नाही
जो अनुभवतो तो
कधीच विसरत नाही.

प्रज्ञा मेटकरी

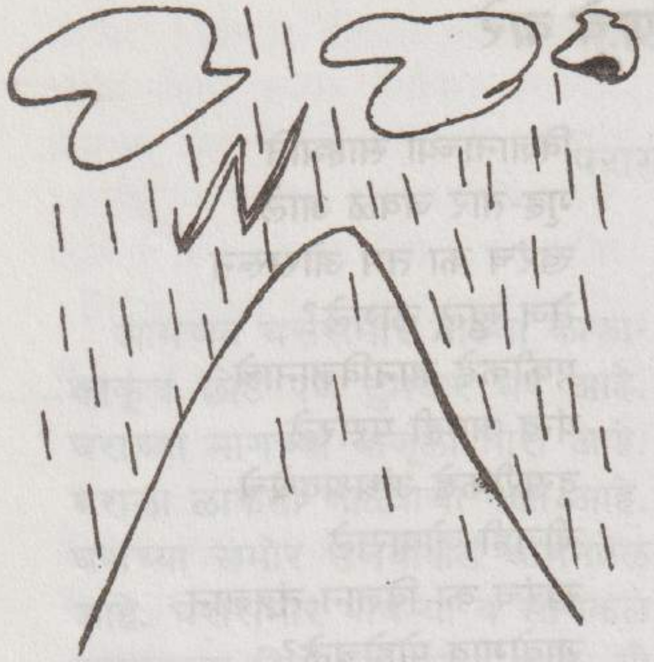

पाऊस

पाऊस आला धो धो धो
पाणी वाहिले सो सो सो
नद्या नाले तुडुंब भरले
वर्षभराचे प्रश्न सुटले
झाडे हिरवी गार झाली
फळे फुले पाने बहरली
पावसाची रिमझिम चालूच राहिली
सर्वांना खूप गम्मत वाटली.

आदित्य अरविंद कुलकर्णी

वादळ

आधी सुटला बेफाम वारा
पाठोपाठ पावसाच्या धारा
स्वागताला विजेने केली रोषणाई
त्यात ढगांच्या ढोलाला गडगडाटाची घाई
कडकडाट,गडगडाट,रपरप-सपसप
संगीत सुरू झाले पावसाचे टपाटप
अल्पशा अवधीनं सारं शांत झालं
पाणी पाणी सगळीकडे मन प्रफुल्ल झालं.
झुळू-झुळू, झळू-झळू वाहत होता ओढा
मुले एकमेका म्हणत होती चला नावा सोडा
पानांवरली माती या पावसाने नेली
म्हणून का ती पाने आता हिरवीगार झाली?
दोन-चार पत्रे उडाले, दोन चार कौले पडली
दोन चार घरे गळायलाही लागली.
भिंत खचली, झाडे पडली
तरी सुध्दा कोणी नाही रडली
असा झाला पाऊस मोठा
सर्वांना देऊन गेला पाण्याचा साठा.

सचिन भोंग

वीज

तुझ्या विना मला
लागत नाही झोप
तुझ्या विना माझं
काही काम नाही होत.

तुझ्या जाण्याने
काय काय होते?
माझे जीवन
अंधारून जाते.

कधी कदाचित
गेलीस तू रात्री
तुझ्यावरील माझी
उडून जाते खात्री
झोप लागत नाही
की पडत नाही चैन

तुझे दर्शन करण्यासाठी
आतुर होतात नैन.

कधी कदाचित
गेलीस तू दिवसा
अभ्यास मग माझा
होत नाही फारसा
होते न कुठले काम काही
स्वस्थ बसण्याचा
पत्ताच नाही.

तू आल्यावर
मजाच मजा
प्रकाश किरणांसह
गार गार हवा.

मौसमी शेख

एक होता बाळू

एक होता बाळू
तो होता फार झोपाळू
खा-खा खायचा
नि पलंगावर जाऊन झोपायचा
एकदा झाला उशीर शाळेला
त्याने केले रामराम गुरुजींना
अन गेला झोपायला
झोपेत लागला घोरायला

बाळूच्या स्वप्नात सुंदर परी यायची
आणि तशीच कधी निघून जायची
एकदा ही ना तिचे घुंगरू वाजले
ना त्याला ती दिसली
त्यामुळे त्याची झोप मोडली
त्याने सारखं झोपायची सवयच
सोडली.

आशियाना शेख

अमित

एकदा आम्ही सगळे खेळत असताना अमितची किल्ली हरवली. सगळ्यांनी शोधली तेव्हा सुशांतला ती सापडली. खेळताना तो मला नेहमी त्याच्या गटात घ्यायचा.

एकदा कबड्डी खेळताना त्याने मला त्याच्या गटात घेऊन पहिल्यांदा एंट्रीचा चान्स दिला. तेव्हापासून तो माझा चांगला मित्र झाला. त्याने मला बरीचशी चित्र काढायला शिकवली. मी त्याला कधीच विसरू शकणार नाही.

हर्षवर्धन माहमुलकर

आम्ही सर्वजण डबे खात होतो तेव्हा अनिरुद्ध आमच्याकडे येऊन आम्हाला धमकी द्यायचा. तेव्हा अमित, त्याला सांगायचा

“बर्गे मुलींच्या वाटे जाऊ नको,
डबे खाता खाता भांडणे होतील.”

तो कधीही स्वतःहून दुसऱ्याच्या वाटे जात नसे. सर्व गोष्टी तो मनापासून व वेळेवर करायचा, तो छान चित्रे काढायचा कविता देखील सुंदर करायचा.

अश्विनी कांबळे

शुक्रवारी बाईंनी आम्हाला झाडाची पाने आणायला सांगितली. आम्ही आणली. अमित म्हणाला, “इर्षा, पानांना रंग लावून दे.” तेवढ्यात धनश्रीने झाडाच्या खोडावर खाली पानाचे ठसे उमटविल्याने अमित चिडला. चित्राचे काम व्यवस्थित न झाल्याने आम्हाला सगळ्यांनाच वर्गाबाहेर पडावे लागले.

इर्षा पवार

हरहुन्नरी कलाकार हरपला

सौ.अनिता कुलकर्णी

स्नेह सम्मेलनाच्यावेळी अमित (मध्यभागी) वर्गमित्रांबरोबर

अमित डोंगरे नावाच वलय खरं तर तो बालवाडीत असल्यापासून निर्माण झालं होत. त्याच्या बाललीला आणि बुद्धीचातुर्याने त्याने सगळ्यांना आपलंसं केलं होतं. अवघा साडेतीन वर्षाचा असतानाच त्याला वर्तमानपत्रातील घडामोडींचा परामर्श घ्यावासा वाटत होता. खरंच, मोठ्या माणसाला लाजवेल असं त्याचं अक्षराचं वळण होतं. गोष्टी तर अशा सांगायचा की ऐकतच रहावं. त्याच्या गोष्टींमध्ये नाविन्य असायचं. अमित शीघ्रकवी होता. कोणत्याही विषयावर तो सुंदर सुंदर कविता करायचा. चित्रं तर अशी भन्नाट काढायचा की असं वाटायचं एवढ्या लहान वयात हा कुठं जाऊन पोहोचणार आहे?

तो पहिलीत असतानाचा प्रसंग मला आठवतोय. इतर मुले नेहमीच्या अक्षर व शब्दाने सुरुवात करून लिहायला, वाचायला शिकत होती. पण ह्या मुलाला तिसऱ्या, चौथ्या वर्षीच वाचायला, लिहायला येत असल्याने बाई काय शिकवतात, यात त्याला नाविन्य, रस वाटत नव्हता. त्यापेक्षाही जास्त शिकायची, जाणून घ्यायची त्याला इच्छा असायची त्यामुळे वर्गात तो कंटाळायचा. मग बऱ्याच वेळा तो लायब्ररीत जाऊन वाचत तरी बसायचा, चित्रं तरी काढायचा, नाहीतर मोठ मोठाली पुस्तकं घेऊन त्यातल्या चित्राचं निरीक्षण करायचा. खरं तर किती लहान वय त्याचं. खेळण्या-बागडण्याचं, दंगामस्ती करण्याचं, पण त्यानं दंगा, मारामाऱ्याकधीच केल्या

नाहीत. त्या सगळ्या गोष्टी खरं तर मी त्याची वर्गशिक्षिका नसूनही मला समजत होत्या. इतक्या त्याच्या करामतींनी तो सगळ्यांच्याच कुतुहलाचा विषय ठरला होता.

अमितला जवळून पहायची, त्याच्या सहवासात रहायची वेळ तो माझ्या वर्गात तिसरीत आला तेव्हाच आली. तिसरीत येईपर्यंत त्याचे अवांतर वाचन, सामान्यज्ञान इतकं वाढलं होतं की, कधीकधी तो काही सांगायचा ते ऐकून मी थक्क व्हायचे. विमानाबद्दल त्याला भारी आकर्षण होतं. वेगवेगळ्या विमानांबद्दल तो इतकं काही सांगायचा की असं वाटायचं इतक्या कशा ह्याच्या अनेक गोष्टी लक्षात रहातात?

देवयानी आणि अमित या दोघांमध्ये नेहमी मार्कांसाठी चढाओढ असायची. दोघे एकमेकांचे अगदी जवळचे मित्र होते. दोघांपैकी एकजण नसेल तर दुसऱ्याला करमायचं नाही. परीक्षेचे मार्क विचारताना सुद्धा अमित अगोदर देवयानीचे मार्क विचारायचा, मग स्वतःचे. खरं तर तो स्वतःच्या जिवापेक्षाही जास्त कष्ट घेतोय, हे मला नेहमी जाणवायचं. मला चांगलं आठवतं, दरवर्षी प्रमाणे प्रोजेक्टचं काम चालू होतं. अमितची चित्रकला चांगली असल्यानं आमची सगळी भिस्त त्याच्यावरच! एकदा तो चित्राच्या नादात दुपारी दोन वाजेपर्यंत जेवलाच नव्हता. हे जेव्हा मला समजलं, त्यावेळी मला खरोखर त्याची कीव आली, आणि मी त्याला रागावूनच घरी पाठवलं, त्याला मी रागावले याचं मला नंतर वाईट वाटलं. पण मी त्याच्या चांगल्यासाठीच रागावले होते. हो ना?

गॅदरींगच्या वेळचा प्रसंग मला आठवतो. महामुनी सरांनी एक नाटक बसवायचं ठरवलं होतं. नाटकातला राजा कुणाला करायचं याबद्दल विचार चालू होता. आदित्य कुलकर्णीला राजा करायचं ठरवलं, पण तो डायलॉग व्यवस्थित म्हणेना, यापेक्षा नाटकातले डायलॉग त्याच्या तोंडी शोभेनात म्हणून अमितला राजा करायचं ठरवलं. अमितकडून डायलॉग म्हणवून घेतले पण खणखणीत आवाजात काही त्याला संवाद म्हणता येईना. त्याला म्हटलं, आता जर तू नीट डायलॉग म्हटले नाहीस तर तू राजा होणार नाहीस. असं म्हटल्यावर इतका त्याचा चेहरा पडला की बस! नंतर त्याने असे काही डायलॉग म्हणून दाखवले की गॅदरीगच्या वेळी त्या नाटकाला सगळ्यांनी डोक्यावर घेतले, ते केवळ अमितमुळे कारण त्याने त्याच्यानाटकातले पांढरे सिंहासन टिकवले. अगदी ध्रुवाप्रमाणं.

(पान २४ वर)

अमितची कला

वर अमितने काढलेले बोटीचे चित्र व खाली त्याने केलेली कविता.

आली आली थंडी

आली आली थंडी
बाळाला घाला बंडी
थंडीमध्ये धुकं फार
सगळीकडे असतं गार
थंडीमध्ये येते दिवाळी
बहीण भावाला ओवाळी
थंडीमध्ये फुटते अंग
उटणे लावण्यात आई होते दंग
थंडीमध्ये करते आई गाजराचा हलवा
तोपर्यंत खातो आम्ही सुका मेवा

अमित डोंगरे

हरहुन्नरी कलाकार हरवला

(पान २२ वरून)

मागच्या वर्षी अमितचे आईवडील सतत मला येऊन सांगायचे, बघानाहो अमितला भूक अशी लागत नाही. सगळं त्याला बळबळच खायला द्याव लागतं. तेव्हांच खरं तर पुढं होणाऱ्या कळीकाळाची ती सुरुवात होती. असं आता वाटतं. नियती अशी क्रुर चेष्टा पुढं करणार होती, म्हणून की काय एवढ्या कमी वयात कमी आयुष्यात त्याने आपल्या गुणाने सर्वांना मोहून टाकलं. सबंध आयुष्यात ज्याला जमलं नसतं अशा बऱ्याच गोष्टी त्यानं लहान वयात करून दाखवल्या. अमितला ज्या दिवशी त्या असाध्य अजारान घेरलं त्या दिवशी अक्षरशः क्षणभर मला ऱ्हदयाचा ठोका चुकल्यासारखं वाटलं. आम्ही त्याला त्या आजारातून बरे होण्यासाठी परमेश्वराला मनोमन प्रार्थना करत होतो. पण जो आवडतो सर्वांना तोची आवडे देवाला. आणि शेवटी काळाने त्याच्यावर झडप घातलीच. त्याबातमीने आम्ही सर्व प्रार्थमिकचे शिक्षक हादरूनच गेलो. पण प्रयत्न करणं फक्त आपल्या हातात असतं. शेवटी तारणारा आणि मारणारा परमेश्वरचं!

अमित आता आपल्यात नाही. पण त्याच्या अनेक आठवणी चित्रांच्या, त्याने केलेल्या कवितांच्या रूपाने आपल्याजवळ आहेत. त्या आठवणी आपण जपून खऱ्या अर्थानं त्याला श्रद्धांजली वाहणं उचित ठरेल. म्हणूनचं असं म्हणावसं वाटतं.

अशी पाखरे येती आणिक
स्मृती ठेवूनी जाती।
दोन दिवसांची रंगत संगत
दोन दिसांची नाती॥

My Unforgettable Moment

Gauri Ingale

On Saturday and Sunday -- that is 6th and 7th of October -- we went to Vinchurni for planting trees. There we stayed in Sudhir Kaka's house.

On the first day in the morning we worked on the farm and in the afternoon, after lunch we did our main work of planting trees. After that at six o'clock our evening program started with rain.

Next day was Sunday. We got up early at 5.50 a.m. We made ourselves ready. At seven o'clock Pradnya Metkari, Tejas Pandit, Amruta Rajderkar, Naeem, Asif, Kajal and I went towards the island to look at birds.

As we watched the peacocks, suddenly the atmosphere became cloudy and there was a possibility of rain.

First we ignored it. But after a few minutes big raindrops started falling. Pradnya and Asif shouted, "Oh let's go, it's starting to rain." We started to run. We could hardly find the path. So we ran on in the grass. The rain was increasing all the time and our fears with it. We ran and ran to Sudhir Kaka's house. At last we reached and only then did we relax.

We reached but where were Manjutai and our friends? I asked Dipika where they were. Dipika said, "They too went to look at the birds."

We started worrying about them. If they had gone far away, there was no shelter on the road except for a few babhool trees.

The thought of their safety was coming up in my mind. Here I was increasingly becoming concerned about Manjutai and my friends, and there in the lake the geese, were swimming happily. I envied them.

When I was deep in this thought suddenly someone cried, " Oh look, Sachin is coming." We all ran to see Sachin. There was a very very wet Sachin running towards Sudhir Kaka's house. I felt very happy because behind Sachin my friends were coming one by one-- all except Manjutai and Priyanka.

Finally they too could be seen walking towards the house. When they came, we watched the rain together.

In that confusion a swallow caught my attention. He sat on the electric wire. He was getting wet. But he was only concerned with his nest. Somebody was waiting for him there.

Eyes of Heart

'It's such a wonderful night.'
I heard her say as I sat.
She was standing at the open windows,
As if talking to her shadow.
She said looking out,
"It seems the stars are falling, one by one.
Beautiful silvery smile smiling the moon."
It was so real what she was saying.
Faint unseen clouds were flying.
The snow glittered in the moonlight.

Straight from the twinkling stars.
"What I see, what I feel.
It's such peace and happiness.
It's so beautiful and lovely.
Why should I be blind?
My heart is my eyes.
It shows me all the heavenly beauties.
What will the eyes show?
Only the hard realities.

Nadia Qureshi

Christinetai

Madhura Rajvanshi

Our MCC camp was going on. While we were sitting outside waiting for the karate teacher, Maxineaji came with a tall, fair, woman wearing pants, shirt and with a smile on her face. "She is Christine Inghram". Maxineaji said, and asked us to chat with her.

We didn't know how to start.

" Are you practicing karate?" she asked. Everybody said yes. "But I don't think we can do karate sitting down." From then we got to know her. She also did karate with us. Sir said, "See, she is new but how well she is doing karate."

The next day she came to our class and talked with us. We interviewed her. She lives in Gladstone, Michigan USA. She runs a bookstore in the nearby town of Escanaba. Besides she is a nurse and had come to India for nursing and helping people in remote areas.

She told that she was coming to India for the first time and Phaltan was the first place where she stayed.

We asked her what she liked in India. Her answer was, "The uniqueness of India". She said that she liked Indian culture and Indian people because they were different from her country. She said she likes animals wandering in the streets, she said "We don't see this scene in my country." I thought, a person doesn't like what he has. He always wants something different. We think America is very good. The people in America think India is nice and different. Christinetai also liked the climate, the spicy food and the temples.

She has travelled a lot. She has been to Poland, England, Scotland, Haiti, Venezuela, Dominican Republic,

Guatemala, Honduras, Brazil and India. She has done volunteer work as a nurse. She worked as a nurse in these countries. She also did some social work. She told us about Haiti. Haiti is the poorest country in the world. Most people in Haiti do not have houses. They live and sleep on streets. If an old truck or car is standing on the road, poor people take the steel from it and make art objects out of it to earn some money. We felt very sad about those people.

The next day Christinetai was wearing a green sari. She also had let us draw mehendi on her hands, and she looked very nice. We felt proud of India when we saw her love for Indian culture.

We discussed many things with her in the class. We compared Indian life and American life. She said that in her family everybody takes part in house work. On Sunday they all clean the house and also cook together. I felt envious. Why are our families not like that? Here a woman has to do housework and the man does work in the outside world. They do not share each other's work. She said, "Everybody should know cooking, washing clothes and dishes, because if you don't know this work you could have trouble in a foreign country. There we have to do our own work."

Maxineaji asked Christinetai to ask us some questions. She asked only one question to everybody, "What are you going to be?" Everyone's answer was different. She said, "Your views are very good. I am sure you will do a lot for your country."

The day came when she was going. We did not feel like saying good - bye to her. She said that if it were possible she would have liked to stay some more days in Phaltan. But she had to go to Nagpur. Her daughter was studying there. Christinetai was going there to check people's eyes. After Nagpur, she was going to Agra to see the Tajmahal and then Delhi to see the Lotus Temple.

We learned many things from her in those ten days. Manjutai said, "If you want to be Christinetai, you have to go out of your town and learn to do your own work." We took her address. "You have taken my address, now you have to send me a letter," she said.

She gave us some gifts like a calendar and a bookmark. We also gave her gifts. Tahir gave her a card. It

(See page 31)

Creativity in School

Jane Sahi

Founder and head of the Sita School in Bangalore, Jane Sahi is also a consultant to the Pragat Shikshan Sanstha. The article below is an excerpt from her talk at the seminar on "Art and Education" at the culmination of the IFA project on October 6, 2002.

Many reasons could be given as to why art is important in the school: to create a deeper sensitivity and appreciation of beauty, a link with a cultural heritage, to provide a space for exploring an emotional response, to develop skills in craftsmanship or give the possibility for cooperation among children of different ages and abilities.

However, maybe the most significant role of art within the school context is that it is a way of learning that engages the child creatively. It enables a process of reconstruction by recognizing and building on what the child knows and has experienced already but simultaneously extends it in a way that is fully integrated.

The underlying question is 'What do we understand by creativity?' Producing something is sometimes quite different from creating something. Producing something may be a mechanical, unthinking or imitative act but creating is in one way making something new that is a significant discovery for that person and involves the whole person.

Creativity does not arise in a vacuum of its own accord but is generally in relation to someone or something. It has its source in a conversation or a dialogue between a thought or feeling inside and an experience of something outside.

Creativity, in this sense, could be understood as a particular person's or group of people's vision which is to be expressed and communicated. There are innumerable ways that such a response takes shape and can be fostered within the school context. It may be in an interaction with nature. Alternatively it may be in the effort to share an impression of a dream or a response to the rhythm, mood and melody of a particular piece of music in colour and line. Art is therefore not a separate lesson or an extra-curricula activity, nor is it an adornment or decoration to the classroom but is a possibility to bring learning to life that includes a greater awareness of the environment, materials and ourselves and the relationships between them.

Home Alone

Pradnya Metkari

That morning I was very tired. I had just come back from MCC parade. I was thinking, when mother opens the door I would ask her about breakfast because I was very hungry. But as I looked up at the door what did I find? The door was locked. I had never anticipated this. At first I didn't believe my eyes. But soon I realized the truth. Just then Gouritai, our neighbour called me. She told me that my family had gone to Pune for some important work and perhaps they wouldn't be back for two days. She went on "If you need something you can call me." I was badly shaken. Now I was alone, home alone.

As I entered I was surprised to see that the house was clean. I took a bath and started to make my breakfast. I couldn't cook but I could make enough for my needs. I made one mistake in my recipe and I had to eat a new dish. I made some tea to drink with such a tasteless breakfast. I ate my breakfast listening to songs. I was alone and free. As I drank my tea I thought about how I would enjoy my day. First I washed my clothes and cleaned the dishes. I was very tired after all this work. Then I thought of my mother doing all

the work. Sometimes she said to me, "Please help me." But I said, "Oh! no Mom I have no time." I realized that my behaviorwas very wrong. I hadn't helped my mother. I decided to change my behavior.

I put on some music at a loud volume. I made sugar chapaties for lunch. It was the rainy season. It started raining in the afternoon. I didn't know that the rain had started. I knew it only after I stopped the music. I ran to the gallery because I had put my clothes to dry there. But I was too late. All the clothes were wet. I brought them inside and put them to dry every where. I put some on the window and some on the chairs and some on the table. After lunch I watched the TV, but suddenly the lights went off. I rang up all my friends and chatted with them freely. I rang up Pradnya and asked her to come to my house to study but she said she couldn't because she was going to Pawarwadi. After that I went to the bedroom and wrappedmyself in a woolen blanket and read *Secret Seven.* I went to sleep while reading. I woke up at six o'clock. When I woke up I couldn't understand where my family was. After some time I remembered everything. I felt very lonely. I understood the importance of my family. I missed them very much. I was very hungry so I made coffee and drank it while watching the TV.

I watched a horror movie. I was very frightened. Suddenly I felt that someone was walking on the roof. Blood froze in my veins. The person came to the end of the staircase and knocked on the door. I didn't know what to do. I got an idea and ran towards the phone but the phone was dead. That person now started pushing the door very hard. I took courage and locked that door and ran to the window and started calling the neighbors. I was crying out in fear. I opened my eyes just a bit and was shocked to see my mother awakening me. It was a nightmare after all. I wish to God, "Please don't let that nightmare come true."

■

Christinetai

(from page 28)

showed a woman with a torch running across the earth and on the back of the card was written, "It's you". I felt that it was true. Christinetai was very happy to live in Phaltan and to meet us. She said, "I miss all of you." She hugged us and sat in the rickshaw. We were waving to an ideal woman like Christinetai.

■

My Friend

Pradnya Gawade

Whenever we have to write about our friend we generally think about our classmates or other friends our age. But I think a friend must be a person who inspires us to do something which is helpful for building our future, who shows our mistakes whenever needed, who gives the correct direction in the darkness of confusion, who loves, teaches, guides and lastly helps in our difficulty.

It is very difficult to get such a friend. But I am very lucky that God has given me such a friend who is my teacher, guide, well- wisher and everything. My friend is my elder sister.

Though I have lots of friends my best friend is my sister. She is the only person whom I can tell everything that happens to me. I can tell her the things that I can't tell my mother or father. She always guides me in my studies. Whenever I can't write an essay she helps me. She always inspires me by giving examples of different people to reach my ambition.

She is lovely and kind, and also short-tempered. She gets angry easily at my mistakes. We quarrel with each other many times but within a few minutes we start talking again.

She laughs a lot. Teachers get angry with her, because she laughs during lectures. Her hobby is making greeting cards from various things. Whenever her classmates invite her to their birthdays she gives them homemade greetings. I like her greeting cards very much, so she also gives me some on my birthday or on other special days.

All my sisters are my friends but one of the them is my best sister and best friend. Her name is Snehal. My parents call her 'Babli' and I call her 'Tai'. I pray that God will not separate us.

■

The Shivering Night and Its End

Nadia Qureshi

Yesterday I was sleeping alone with my cat in my room. When I woke up in the night, I heard a sound. I thought it was the sound of a clock but it was something different. I listened to it several times to make sure that it was not the clock. When I was sure I called my mother. She told me to come to her room.

I stopped for a minute to gather my courage and finally picked up the cat and quickly went into her room. While I was passing through the door I heard the same sound coming just from the door. I was so scared that I jumped on the bed and hugged the cat tight.

Now my mother also heard the noise. She said it might be a jackal that had some how come inside the chainlink fence and was now trying to get out. The sound was like something scratching on metal with its nails or a rattling of a fence or a sheet of metal.

"Let us look outside," I said to mother. I had no courage to look alone. We put on the light and brought a torch. When we shone it through the window along the fence, there was nothing. The sound still continued. Slowly my mind was telling me that the sound was coming from inside. Then my mother said, "This sound seems familiar to me. Oh! It is a mouse. It is under the stair

case. It might have fallen in one of the tin pots and is struggling to get out." She went and fetched the big cat and put it under the staircase. The cat caught the mouse in no time. The sound stopped then. The shivering night was over.

■

Chimu

Nisha Jagtap

Everyone likes animals. My mother's favorite pets are hens and my favorite pets are cats. I had a cat for three or four years. My mother bought a hen last year. After some days my grandmother gave her another hen. But the old hen quarreled with the new one. So the new hen ran away. My mother decided to brood the first hen, because when a hen gets chicks she does not quarrel. The hen got seventeen chicks.

My cat's name was Chimu. No one in my house likes cats but they let me keep it. But they always got angry with me on account of Chimu. She often knocked over the milk pot. So my mother always scolded me. She told me that I must give up Chimu. But didn't do that because I love Chimu very much. Chimu was my best friend. I would tell her what happened to me each day. Chimu did not understand what I told her. She just looked at my eyes and stroked me with her tail.

One day I fondled the chickens. Suddenly Chimu caught two chicks. I managed to rescue one chick, but Chimu ate the other one. I got very angry. I don't like to kill animals. My father scolded me very very much. I didn't know what to do. I started crying. My father told me to give Chimu up. I did that. For some day I missed Chimu.

Chimu had taught me love and tolerance. But since I gave up Chimu I can't feel so much affection for my parents and don't know how to behave with them.

I don't understand why people feel that only the animals that give them financial gains are important.

■

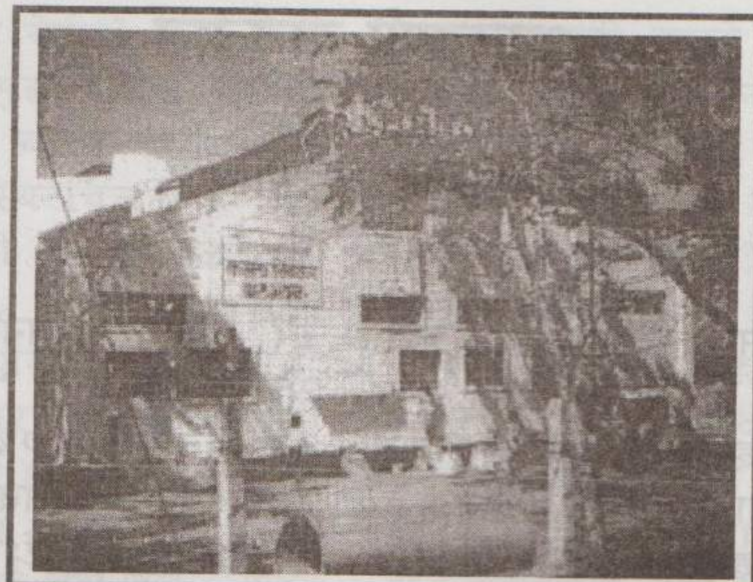

इथून दूर जाताना

इथून दूर जाताना
असाच एकांतात विचार केला.
भरपूर काही दिलंत तुम्ही मला
मी मात्र देईन म्हणता-म्हणता फारच उशीर केला.

इथून दूर जाताना
साथ देतील मला इथल्या आठवणी
प्रगतीपथाच्या प्रत्येक वळणावर
मार्ग दाखवतील याच शिकवणी.

इथून दूर जाताना
वाटत नाही भीती आता भावी संकटांची
कारण शिकवणींना मिळाली आहे
साथ, गुरुजनांच्या आशिर्वादांची.

प्रीती पंडित

आठवणी दाटतात

डॉ.मंजिरी निमकर

शाळेचा सारा परिसर मुलांच्या किलबिलाटाने गजबजला होता. पण रोजच्या पेक्षा हा दंगा जरा वेगळा होता. उंच किनरे आवाज नव्हते. 'प्रति ऽ ऽ क इस्टॉप' म्हणून मारलेली आरोळी नव्हती. 'पूजा, जावेद आला पऽऽळ' म्हणून दिलेला इशारा नव्हता. आजचे सारेच आवाज अधिक परिपक्व अधिक खोल होते. हसणं सात मजली किंवा किणकिणाटासारखं होतं. विषयही वेगळे होते. अरे, महेश काय करतो रे सध्या? किंवा तुला कळलं का? प्रीतीला मेडिकलला ॲडमिशन मिळालं बरं का. असे एकमेकांची चौकशी करणारे होते. रोजच्यासारखे हे आवाज बेफिकीर नव्हते.

प्रार्थना हॉलजवळ अनेक पार्टिशन्सवर जुने फोटो लावले होते. काही जुन्या कविताही होत्या. मुलं सानंदाश्चर्यानं आपापले फोटो पाहू लागली. आपल्या सोबत्यांना शोधू लागली. आपलं हरवलेलं बालपण पुन्हा जगू लागली. "ए या कुमूदताईच ना ग?" "ही बघ अश्विनी. पाचवीत शाळा सोडून गेली ना?" "मुच्छड, च्याव, बद्री, दंत्तविद्या, ९०%" . . . ए लेका ही नावं कुणी सांगितली?

शेवटच्या पार्टिशनजवळ मुलांचा एक गट उभा होता. शांतपणे. काहीच्या डोळ्यात पाणी होते. फोटोचं शीर्षक होतं, 'हरवले कोठे?' त्यात एक फोटो होता. हरवलेल्या रवी सरांचा. या माणसानं केवढं मिळवलं! आज तीन वर्षांनंतरही आयुष्याचं गणित चुकलेल्या या हिंदीच्या शिक्षकाच्या आठवणीनं मुलं व्याकुळतात.हळू हळू एक एक गट टी.व्ही. हॉलच्या दिशेनं सरकायला लागला. तेथे होतं एक मोठं प्रदर्शन. व्यवसाय मार्गदर्शनाचं. सोबत टेबलावर होती ५०-७५ पुस्तकं. वाचलीच पाहिजेत अशी. मुले व्यवसायाच्या तक्त्याकडे वळली. कुणी आपला व्यवसाय निवडला होता. तर कुणी अजून चाचपडत होती. आपल्या ध्येयापर्यंत पोहोचण्यासाठी काय करावं लागेल, समजा ते नाही जमलं तर

इतर कुठे जाता येईल? चर्चा थोडी गंभीर होती. मुलं नोट्स् काढीत होती.गटागटाने बसून चर्चा करीत होती. काही स्थिरचित्त मुलं मात्र पुस्तकातच रमली थोड्याच वेळात डॉ. श्रीराम गीत यांचे व्यवसाय मार्गदर्शनपर व्याख्यान सुरू झालं. मुलांच्या करिअरविषयी त्याच त्या ठराविक कल्पना होत्या. त्यातून मुलं बाहेर पडायलाच तयार नव्हती. पुढे काय करायचं आहे असं विचारल्यावर MPSC ची परीक्षा द्यायची आहे किंवा मार्कांवर अवलंबून आहे असं सांगितलं जात होतं. स्वतःची आवड, इच्छा त्या दिशेनंच जाण्याची जिद्द, अडथळे झाले तरी त्यावर मात करण्याची तयारी — हे काहीच दिसत नाही. आज कसल्या प्रकारच्या नोकऱ्या उपलब्ध आहेत, कोणत्या व्यवसायांना उज्वल भविष्य आहे ते माहिती करून घेण्याची उत्सुकता नाही. चांगले मार्क पडले तर मेडिकल किंवा इंजिनिअरिंगला. तिकडे जाऊ न शकणारे BA, BCom, BSc.ला. परंतु त्यानंतर आपल्याला शिक्षक व्हायचं आहे की एखादा व्यवसाय सुरू करायचा आहे किंवा स्पर्धा परीक्षांना बसायचं आहे असं कोणीच काही सांगू शकत नव्हतं.काळजी वाटते पुढच्या या पिढिची. शाळेत असताना स्वप्नांत रमणारी चिमुरडी गेली कुठे? त्यांची ती स्वप्नं हरवली कुठे? काय देण्याचा प्रयत्न केला आपण यांना? काही वर्षांचा निखळ आनंद? माया? आधार?

डॉ. गीत यांनी घड्याळात पहात बरोबर ५ वाजता मार्गदर्शन आवरतं घेतलं. मुलं गटागटानं चर्चा करीत बाहेर पडली. खाली सर्वांसाठी अल्पोपहाराच्या बशा भरणं चाललं होतं. सारी जुनी-नवी शिक्षक मंडळी आली होती. शाळा सोडून गेलेल्या शिक्षकांनाही आवर्जून बोलावलं होतं. आणि ती मंडळीही मुद्दाम वेळ काढून आली होती. वातावरण खूपच उत्साही होतं. कुठे कुठे थोडा तणाव आढळत होता. खूप वर्षांनी भेटलेल्या लोकांना काय बोलावं ते न समजल्यानं निर्माण होतो ना, तसा.

तेवढयात कुणीतरी सांगितलं. 'मॅक्सिनमावशी आल्यात. पुढच्या कार्यक्रमाला चला.' अशी अनाउन्समेंट झाली. चार चार वेळा सांगूनही मावशींसकट सगळे गप्पा-टप्पांच्यात इतके गुंगले होते की हलायलाच तयार नव्हते. अस्वस्थ संयोजकांना मग 'बेल' ची कल्पना सुचली. त्यांनी बेल दिली.

अनेक वर्षांच्या सवयीने मुले व शिक्षक टी.व्ही. हॉलचा जिना चढू लागली. आत सतरंज्या टाकल्या होत्या. समोर पाच टेबल मांडले होते. मावशींसाठी टेबलांपुढे एक खुर्ची मांडली होती. मावशी आपल्या खुर्चीवर बसल्यावर हॉल शांत झाला. मावशींनी प्रथम सर्व मुलांचं आणि शिक्षकांचं स्वागत करून सर्वजण आवर्जून आल्याबद्दल आनंद व्यक्त केला. त्यानंतर शाळेची वाटचाल व आपण कोणती मूल्यं रुजविण्याचा प्रयत्न केला याविषयी सांगितलं. आजच्या स्पर्धेच्या आणि चंगळवादाच्या जगात स्पर्धा आणि खर्चिक सवयी दूर ठेवून निसर्गाच्या जवळ जा म्हणून संदेश दिला. त्याचबरोबर पुढे शाळा भरभराटीला यावी, वाढावी यासाठी आर्थिक मदतही देण्याचे आवाहन केले.

मावशींचे बोलणे संपल्यावर प्रत्येक वर्गातल्या ४-५ मुलांनी प्रश्नमंचासाठी स्वेच्छेनं पुढे यावं अशी सूचना झाली. प्रश्नमंच म्हटल्यावर सुरुवातीला मुले बिचकली. शेवटी एकमेकाला पुढे ढकलत टेबलावर हजर झाली. तेवढ्यात उस्ताद आपल्या जमूरेला हाक मारीत टेबलासमोरच्या मोकळ्या जागेत हजर झाला. हा प्रश्नमंच म्हणजे उस्ताद व जमूरेचा खेळ आहे हे लक्षात आल्यावर मुले एकदम मोकळी झाली. प्रेक्षक चेकाळले. जमुरे अखेर शेवट धावत, पळत, धापा टाकत उगवला. 'किधर गया था?' उस्तादनं टरकावलं.

'विधान सभामें गया था।'

'क्यूँ गया था?'

'नेता बनने।'

'नेता बनना बंदरोंका काम नहीं है।'

'उस्ताद, मैने देखा है टी.व्ही.पे।

वो सब लोग हमारे जैसाही करते है।'

'तो मैने सोचा चलो चान्स ले ले।'

'तो फिर वापस क्यूँ आया?'

'लेकिन वहाँ देखा तो इतना हल्लागुल्ला, इतनी मारपीट के मैं डरके वापस आ गया।'

'वो छोड। इधर देख। यहाँ एक प्रोग्रॅम होनेवाला है। यहाँ खेल दिखायेगा?'

'दिखायेगा वस्ताद।'

'जमूरे, ये देख, ये पब्लिक है। ये पब्लिक बहोत चालू है। अगर उन्हें खेल पसंद नही आया तो वो मारेगी। किसे? तुझे या मुझे?'

'तुझे'

'तुझ्या s s s'

'वस्ताद गाली नही देनेका'

'ठीक है। अब हम इनको खेल दिखायेगे।कैसा खेल? खेल क्विझका

ये खेल तो सबने खेला है। लेकिन ऐसें नहीं जैसे आज खेलेंगे। तो हो जाय शुरू?'असे म्हणून प्रश्नमंच सुरू झाला.

'ढंप्या कुणाचं टोपण नाव होतं?

'कॉम्प्यूटर शिकवणारे अमेरिकन पाहुणे कोण?'

'योगासने शिकविणाऱ्या पहिल्या बाई कोण?'

'राजकारणावर तासन् तास बोलणारे सर कोण?'

'प्रयोगशाळेचं नाव काय?'

'शिक्षक रागावले तर टेबलाखाली शिरणारा विद्यार्थी कोण?'

'आशाबाईच्या दारात फुलाचं कुठलं झाड आहे?'

'पर्यावरण पारितोषिकाचा पहिला मानकरी कोण?'

फोडणीला मोहरी तडतडावी तसे प्रश्न तडतडत होते. हास्य कल्लोळ आणि टाळ्यांच्या गजरात उत्तरं येत होती. बघता बघता अर्धा पाऊण तास गेला, आणि उस्तादनं जमूरेच्या संमतीने 'ब्रेक' जाहीर केला. वसीम आणि गिरीशची जमूरे आणि वस्तादची जोडी चहा पाणी करायला गेली. आशाताई एक जाडजूड चोपडी घेऊन रिंगणात आल्या. आल्याआल्या त्यांनी प्रकाशला पाचारण केलं. आणि सगळ्या शाळेची ऑल टाईम फेवरिट असणारी त्यानेंच रचलेली *'बा म्हणतू'* ही कविता वाचायला लावली. टाळ्यांच्या कडकडाटात प्रकाश खाली बसतो तो महेशने 'विधवा' वाचायला सुरुवात केली. त्यानंतर आशाताईंनी आपली चोपडी उघडली आणि एका पाठोपाठ एक कविता वाचायला सुरुवात केली. अनेक मुलामुलींना विस्मरणात गेलेल्या आपल्याच कविता ऐकून सानंदाश्चर्याचा धक्काच बसला. 'ब्रेक' चा वेळ संपत आला. तसा प्रकाश पुन्हा उभा राहिला. विशेष या संम्मेलनासाठी म्हणून लिहिलेली *'सप्नवेडी'* ही आपली कविता त्याने म्हणून दाखविली.

तेवढ्यात 'जमूरे' परतला आणि आशाताईंनी त्याचीच शेवटची कविता त्याच्या हातात ठेवली. त्यानेही *'हरवले कुठे'* ही कविता या कार्यक्रमासाठी मुद्दामच रचली होती. कविता ऐकून क्षणभर सारे गप्प झाले. भावनांनी व्याकूळले. भूतकाळात अडखळले.

उस्तादनें बाहेरून हाळी दिली. "जमूरेSS". हॉलमधले भावनोत्कट वातावरण जरा सैलावले. पंधरा मिनिटांतच पुढचा प्रश्नमंच संपला. मुले आणि शिक्षक गप्पा मारीत बाहेर आले. बाहेर अंधार दाटत होता पण आठवणीच्या किनाऱ्यावरून कुणाचीच पावलं हटत नव्हती.

■

हरवले कुठे?

मतिमंद मुलांच्या शाळेबरोबर भरणारी
तीन मोठ्या गोडाऊनमधली शाळा,
भरपूर जागा, मोकळे हॉल, उंच छप्पर, छोटेसे दार
मनसोक्त पळा, गाद्यांवर उड्या मारा.
जोरात ओरडून प्रतिध्वनी ऐका.
ते मोठेसे हॉल...
हरवले कुठे?

ससुल्या गडीचं लाकडी घर!
तर लपाछपीसाठी लपायला मोक्याची जागा
पण पळापळीसाठी मध्ये अडथळा
ते सुंदरसे घर...
हरवले कुठे?

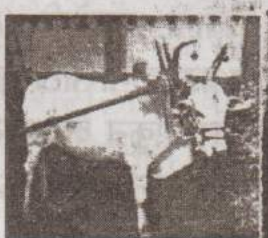

लाडक्या बैल आणि छकडा
पहिल्या स्कूलबसचा ड्रायव्हर भाईसाहेबही तगडा
भाईसाहेब, छकडा अन लाडक्या...
हरवले कुठे?

पहिल्या पाचवीतले पहिले सर
सुंदर मनाचे, कायम हसायचे
प्रत्येकाला घडवायला पुढे असायचे
पण जीवनाची करताना कसरत...
हरवले कुठे?

वसिम मणेर

जेष्ठ कवि, लेखक, चित्रपट-दिग्दर्शक दि.पु.चित्रे यांनी घेतलेली
सृजनात्मक लेखन कार्यशाळा २००३

दि.पु.चित्रे विद्यार्थ्यांसमवेत

आपणही एखादी कविता करावी
आशाताई व प्रकाशदादा कार्यशाळेतील विद्यार्थ्यांसमवेत

क्षणचित्रे